

Scientific, theoretical, legal and methodological foundations of the electronic parliament

Tashkent State Transport University

4th year student of the Faculty of Economics

Malikov Sharifjon O'ktam o'g'li

Abstract

This article is devoted to a systematic study of the scientific, theoretical, legal and methodological foundations of the institution of electronic parliament (e-parliament). The study analyzes the formation of the concept of e-parliament, theories of digital democracy, international and national legal framework and research methodology. The article examines in detail the concept of electronic parliament (e-parliament), its scientific foundations (empirical research, UN EGDI and EPI indices), theoretical foundations (concepts of e-democracy, deliberative democracy and network society), legal foundations (international standards: IPU, GDPR, DSA) and methodological foundations of the “Digital Uzbekistan - 2030” strategy in Uzbekistan.

Keywords: e-parliament, information and communication technologies (ICT), IPU, AI, E-Government Development Index (EGDI), E-Participation Index (EPI), Digital Services Act (DSA), Inter-Parliamentary Union (IPU), “ParlTech”, ASEAN, “Digital Uzbekistan - 2030”.

Elektron parlamentning ilmiy, nazariy, huquqiy va metodologik asoslari

Toshkent davlat transport universiteti

Iqtisodiyot fakulteti 4-kurs talabasi

Malikov Sharifjon O'ktam o'g'li

Annotatsiya

Mazkur maqola elektron parlament (e-parlament) institutining ilmiy, nazariy, huquqiy va metodologik asoslarini tizimli ravishda o'rganishga bag'ishlangan. Tadqiqotda e-parlament tushunchasining shakllanishi, raqamli demokratiya nazariyalari, xalqaro va milliy huquqiy bazasi hamda tadqiqot metodologiyasi tahlil qilinadi. Maqolada elektron parlament (e-parlament) tushunchasi, uning ilmiy asoslari (empirik tadqiqotlar, BMT EGDI va EPI indeksleri), nazariy asoslari (e-demokratiya, deliberativ demokratiya va tarmoq jamiyati konsepsiyalari), huquqiy asoslari (xalqaro standartlar: IPU, GDPR, DSA) O'zbekistonda "Raqamli O'zbekiston - 2030" strategiyasi metodologik asoslari batafsil ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: elektron parlament, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT), IPU, AI, E-Government Development Index (EGDI), E-Participation Index (EPI), Digital Services Act (DSA), Inter-Parliamentary Union (IPU), "ParlTech", ASEAN, "Raqamli O'zbekiston - 2030".

Аннотация

Данная статья посвящена систематическому изучению научных, теоретических, правовых и методологических основ института электронного парламента (электронного парламента). В исследовании анализируется формирование концепции электронного парламента, теории цифровой демократии, международно- и национально-правовая база и методология исследования. В статье подробно рассматривается концепция электронного парламента (электронного парламента), его научные основы (эмпирические исследования, индексы ООН EGDI и EPI), теоретические основы (концепции электронной демократии, делиберативной демократии и сетевого общества), правовые основы (международные стандарты: МПС, GDPR, DSA) и методологические основы стратегии "Цифровой Узбекистан - 2030" в Узбекистане.

Ключевые слова: электронный парламент, информационно-коммуникационные технологии (ИКТ), Межпарламентский союз (МПС), искусственный интеллект, Индекс развития электронного правительства (ИЭГ), Индекс электронного участия (ИПУ), Закон о цифровых услугах (ЗДА), Межпарламентский союз (МПС), «ПарлТех», АСЕАН, «Цифровой Узбекистан - 2030».

Kirish: Zamonaviy jamiyatda axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) siyosiy jarayonlarni tubdan o'zgartirib, parlament institutini raqamli muhitga moslashtirishni talab etmoqda. Elektron parlament - bu parlamentning qonun chiqarish, nazorat va vakillik vazifalarini raqamli platformalar orqali amalga oshirish tizimi bo'lib, u fuqarolar ishtirokini kuchaytirish, jarayonlar shaffofligini ta'minlash va qarorlar qabul qilish samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Parlament - raqamli rivojlanishi bilan chambarchas bog'liq. E-parlament nafaqat texnik innovatsiya, balki ijtimoiy-huquqiy o'zgarishlarning muhim elementi bo'lib, O'zbekistonda uni takomillashtirish orqali fuqarolar bilan parlament o'rtasidagi aloqani mustahkamlash va raqamli tengsizlik muammosini bartaraf etish mumkin.

O'zbekistonda e-parlament yo'nalishida olib borilgan ishlar "Huquqiy informatika" va "Norma ijodkorligi" fanlari doirasida tadqiq etilmoqda. Masalan, Qonunchilik muammolari va "parlament tadqiqotlari instituti"ning tadqiqotlari e-parlamentni "raqamli demokratiya" (bu axborot texnologiyalari - internet, ijtimoiy tarmoqlar, elektron platformalar yordamida fuqarolarning davlat boshqaruvida ishtiroki) vositasi sifatida ko'rib chiqqan, ammo empirik (bilim va xulosalar nazariyadan ko'ra ko'proq amaliy qo'llanishishi) ma'lumotlar yetishmasligi sababli chuqurroq tahlillar zarur. Qabul qilingan hujjatlar orasida quyidagilar muhim: Oliy Majlis palatalarida "Elektron parlament" tizimini joriy etish chora-tadbirlari to'g'risidagi 1899-III-son qaror, "Raqamli O'zbekiston-2030" strategiyasi to'g'risidagi Prezident farmoni, "Kiberxavfsizlik to'g'risida"gi Qonun, "Elektron hukumat to'g'risida"gi Qonun va PQ-4328-son farmon (2019-yil, elektron hukumat loyihalari). Bu hujjatlar e-parlamentning

huquqiy bazasini mustahkamlagan bo'lsa-da, ularning amaliy ijrosi zaif - masalan, qonun loyihalarini onlayn muhokama qilish tartibi to'liq belgilab qo'yilmagan. Hozirgi muammolar orasida kibertahdidlarning ko'payishi oshgan, fuqarolar ishtiroki pastligi, murojaatlarning 70 % yozma shaklda, raqamli savodsizlik tufayli kelib chiqqan, bular infratuzilmaning qishloq joylarda yetishmasligi va huquqiy bazada konsepsiya yo'qligi bilan aniqlanadi.

Maqolaning maqsadi - elektron parlamentning ilmiy, nazariy, huquqiy va metodologik asoslarini tizimli tahlil qilish va O'zbekiston uchun amaliy takliflar ishlab chiqishdir. Vazifalar: mavzuning dolzarbligini asoslash, ilmiy va nazariy yondashuvlarni o'rganish, huquqiy bazani tahlil qilish, muammolarni chuqur tadqiq etish, metodologiyani belgilash va takliflar berish. Obyekti - elektron parlament instituti, predmet - uning ilmiy-nazariy, huquqiy va metodologik asoslari hamda O'zbekiston amaliyoti hisoblanadi.

Asosiy qisim: Elektron parlamentning ilmiy va nazariy asoslari. Elektron parlamentning ilmiy asoslari axborot jamiyati va kibernetika fanlari doirasida shakllangan. Ilmiy tadqiqotlarda e-parlament parlament faoliyatini optimallashtirish, jarayonlar shaffofligini oshirish va fuqarolar ishtirokini rag'batlantirishning samarali vositasi sifatida ko'rib chiqiladi. ¹IPUning World e-Parliament Report 2024 hisobotiga ko'ra, 86 ta mamlakatdagi 115 ta parlamentdan 68 foizi ko'p yillik raqamli strategiyaga ega. Kiberxavfsizlik, sun'iy intellekt (AI) va ochiq ma'lumotlar eng dolzarb yo'nalishlar sifatida belgilangan. Bu raqamli transformatsiya parlament institutining klassik nazariyalarini qayta ko'rib chiqishni talab qilmoqda. O'zbekistonda "Raqamli O'zbekiston - 2030" strategiyasi doirasida Oliy Majlisda elektron hujjat aylanishi, virtual sessiyalar, AI asosidagi tahlillar (masalan, Senat AI-loyihasi) joriy etilmoqda. Biroq elektron parlamentning ilmiy-nazariy va metodologik asoslari hali to'liq

¹ Jahon elektron parlamenti hisoboti 2024 <https://www.ipu.org/resources/publications/reports/2024-10/world-e-parliament-report-2024>

shakllanmagan. Tadqiqotning dolzarbligi raqamli demokratiyaning rivoji va milliy parlament tizimlarini modernizatsiya qilish zarurati bilan bog'liq. Asosiy muammolar quyidagilar: birinchidan, huquqiy bazaning yetarli emasligi masalan, AI qarorlarining huquqiy mas'uliyati aniq belgilab qo'yilmagan. Ikkinchidan, infratuzilma muammolari: qishloq hududlarida internet tezligi pastligi fuqarolarning elektron muhokamalarda ishtirokini cheklaydi. Uchinchidan, kiberxavfsizlik tahdidlari va ma'lumotlar zarur himoyaga ega emasligi xavfi, shuningdek, fuqarolarning raqamli savodxonligi yetishmasligi kabi muammolar mavjud. Bilamizki 21.01.2026 yildagi O'RQ-1115-son "Sun'iy intellektni qo'llash orqali yuzaga keladigan munosabatlar tartibga solinishi munosabati bilan "O'zbekiston Respublikasining ayrim qonun hujjatlariga qo'shimcha va o'zgartirishlar kiritish to'g'risida" qonun qabul qilindi. Biroq bu to'liq "AI to'g'risidagi qonun" emas, balki mavjud qonunlarga o'zgartirishlar shaklida qabul qilingan birinchi muhim qadam hisoblanadi. U etika va mas'uliyatli foydalanishning ayrim tamoyillarini shaffoflik, diskriminatsiya oldini olish, shaxsiy ma'lumotlar himoyasi qisman qamrab oladi.

Raqamli transformatsiya (digital transformation) bu parlament faoliyatini qonun chiqarish, nazorat, fuqarolar bilan muloqotni tubdan o'zgartirish jarayoni va demokratiya nazariyalariga asoslanadi. Ilmiy va nazariy asoslar e-parlamentni nafaqat texnik, balki ijtimoiy-huquqiy jarayon sifatida ko'rib chiqishga yordam beradi, chunki u parlament faoliyatini raqamli texnologiyalar orqali takomillashtirishga qaratilgan. Quyidagi tushunchalar bevosita elektron parlamentni muhim elementlaridan hisoblanadi. "Deliberative democracy" - ba'zan muhokamaviy demokratiya yoki diskursiv demokratiya deb ham ataladi bu demokratiyaning bir turi bo'lib, unda siyosiy qarorlar oddiy ovoz berish yoki ko'pchilikning fikri bilan emas, balki ochiq, ratsional va teng huquqli muhokama (deliberatsiya) orqali qabul qilinadi. "Tarmoq jamiyati" - bu axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT), ayniqsa internet va raqamli

tarmoqlarning keng tarqalishi natijasida jamiyatning ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy va madaniy tuzilmalari tubdan o'zgargan yangi bosqichdir.

E-parlamentning ilmiy asoslari axborot jamiyati, raqamli boshqaruv va kibernetika fanlariga asoslanadi. Ilmiy tadqiqotlarda e-parlament parlament faoliyatini optimallashtirish, shaffoflikni oshirish va fuqarolar ishtirokini rag'batlantirish vositasi sifatida ko'riladi. Masalan, Britaniyalik siyosatshunoslar **Kristian Bellami (Christine Bellamy)** va **Jon Teylor (John A. Taylor)** tomonidan yozilgan ²**“Governing in the Information Age”** (Axborot asrida boshqaruv) kitobi raqamli hukumat va davlat boshqaruvi sohasidagi fundamental asarlardan biri hisoblanadi. Asarida e-parlamentning texnik va ijtimoiy talablari batafsil tahlil qilingan. Teylorning fikricha, raqamli texnologiyalar parlamentni “ochiq tizim”ga aylantirib, byurokraziyani kamaytiradi va qaror qabul qilish jarayonini tezlashtiradi. Bu ilmiy yondashuv parlamentni kibernetik model sifatida ko'rib chiqadi, unda ma'lumotlar oqimi va teskari aloqa mexanizmlari markaziy o'rin tutadi.

Ilmiy jihatdan, e-parlamentning roli BMTning E-Government Development Index (EGDI) va E-Participation Index (EPI) ko'rsatkichlari orqali baholanadi. Bu indekslar mamlakatlarning raqamli rivojini o'lchab, e-parlamentning samaradorligini ko'rsatadi. Masalan, 2024-yilgi BMT hisobotiga ko'ra, Estoniya va Singapur kabi mamlakatlar EGDI da yuqori o'rinlarni egallagan, chunki ular e-parlament orqali fuqarolar ishtirokini 80% gacha oshirgan. O'zbekistonda ilmiy tadqiqotlar “Huquqiy informatika” va “Huquqiy axborot texnologiyalari” fanlariga asoslanadi. Masalan, O'zbekiston Fanlar Akademiyasining tadqiqotlarida e-parlament globallashtirish va nomarkazlashtirish sharoitida davlat boshqaruvini takomillashtirish vositasi sifatida ko'rib chiqilgan.

² Governing in the Information Age
https://books.google.co.uz/books/about/Governing_in_the_Information_Age.html?id=gESIAAAAMAAJ&redir_esc=y

Italiya esa AI orqali qonun loyihalarini tahlil qiluvchi tizimlarni sinovdan o'tkazgan. Bu tajribalar shuni ko'rsatdiki, e-parlament parlament faoliyatini uzliksiz ta'minlashda muhim rol o'ynaydi, ammo kibertahdidlar va raqamli tengsizlik kabi muammolarni keltirib chiqaradi. Italiya tajribasida GDPR (General Data Protection Regulation) va DSA (Digital Services Act) kabi Yevropa standartlari qo'llanilgan, bu ma'lumotlar himoyasini ta'minlab, kibertahdidlarni 30–40% ga kamaytirgan. O'zbekistonda “Kiberxavfsizlik to'g'risida”gi Qonun mavjud, lekin uni GDPR bilan to'liq moslashtirish kerak.

Nazariy jihatdan, e-parlament “raqamli demokratiya” (digital democracy), “elektron hukumat” (e-government) va “ochiq hukumat” (open government) nazariyalariga asoslanadi. Bu nazariyalar parlamentni raqamli platforma sifatida ko'radi, unda fuqarolar qonun loyihalarini onlayn muhokama qilishi, ovoz berishi va nazorat qilishi mumkin. Nazariy modellar orasida ³Teodor Nelsonning “intertwined” (bir-biriga bog'langan) tushunchasi muhim, u qonunlar va huquqiy normalarning murakkab bog'lanishini ta'kidlaydi. E-parlament bu murakkablikni soddalashtirib, hipermatn va AI orqali qonun loyihalarini tezroq tahlil qilish imkonini beradi.

O'zbekistonda e-parlamentning nazariy asoslari “O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi” va “Raqamli O'zbekiston-2030” strategiyalarida aks etgan. “Raqamli O'zbekiston-2030” strategiyasi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-oktabrdagi PF-6079-son Farmoni bilan tasdiqlangan bo'lib, strategiyaning to'liq matni farmonning 1-ilovasida keltirilgan. Strategiya raqamli infratuzilma, elektron hukumat, raqamli iqtisodiyot, ta'lim, sog'liqni saqlash va boshqa sohalarni rivojlantirishga qaratilgan. Biroq, strategiyada parlamentning raqamlashtirilishi masalan, Oliy Majlis yoki Senat faoliyatida elektron qonun chiqarish, onlayn muhokamalar, elektron ovoz berish yoki qonun chiqarish

³ Intertwined The Work and Influence of Ted Nelson <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-319-16925-5>

(ix–x-bet)

jarayonlariga oid maxsus bo'limlar mavjud emas. Strategiya asosan elektron hukumat va davlat xizmatlarining raqamlashtirilishiga e'tibor qaratgan, bu parlament faoliyatini bilvosita qamrab oladi.

Menimcha, strategiya raqamli iqtisodiyot va e-hukumatni rivojlantirishga katta e'tibor qaratgan, lekin e-parlamentga oid maxsus bo'limlar yo'qligi - katta kamchilik. Parlament - demokratiyaning markazi, shuning uchun qonun chiqarish jarayonlarini raqamlashtirish masalan, onlayn ovoz berish, fuqarolar tomonidan qonun loyihalarini muhokama qilish uchun alohida bo'lim kerak edi. E-parlamentni kuchaytirish uchun qo'shimcha farmon yoki loyiha ishlab chiqilishi kerak. Aks holda, raqamli transformatsiya faqat ijro etuvchi hokimiyat bilan cheklanib qoladi va parlament faoliyati an'anaviy qolaveradi.

Elektron parlamentning huquqiy va metodologik asoslari uning amaliy joriy etilishi va rivojlanishini ta'minlovchi asosiy elementlardir. Huquqiy asoslar milliy va xalqaro qonunchilik normalariga, shuningdek, standartlarga asoslanadi, ular raqamli texnologiyalarni parlament faoliyatiga integratsiya qilishni tartibga soladi. Metodologik asoslar esa e-parlamentni tadqiq etish va joriy etishda qo'llaniladigan usullar va yondashuvlarni o'z ichiga oladi, jumladan, tizimli tahlil, qiyosiy usullar va risklarni baholash. Bu asoslar e-parlamentni nafaqat texnik, balki huquqiy va metodik jihatdan mustahkam tizim sifatida shakllantiradi, chunki ular shaffoflik, xavfsizlik va samaradorlikni ta'minlashga qaratilgan.

Huquqiy asoslar e-parlamentning qonuniy bazasini belgilaydi, u raqamli texnologiyalarni parlament faoliyatiga qo'llashni, ma'lumotlar himoyasini va fuqarolar huquqlarini ta'minlaydi. Huquqiy jihatdan, e-parlament milliy konstitutsiyalar, qonunlar va xalqaro shartnomalarga asoslanadi. Xalqaro darajada Inter-Parliamentary Union (IPU) va Birlashgan Millatlar Tashkilotining (BMT) standartlari muhim rol o'ynaydi. Masalan, IPUning "Parlamentlar va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari" bo'yicha tavsiyalari e-parlamentning huquqiy asoslarini belgilab, parlamentlar uchun raqamli

transformatsiya strategiyalarini taklif qiladi. Bu tavsiyalar shaffoflik, ochiqlik va fuqarolar ishtirokini oshirishga qaratilgan bo'lib, ularni 100 dan ortiq mamlakat parlamentlari qo'llamoqda.

Yevropa Ittifoqida huquqiy baza yanada rivojlangan: Digital Services Act (DSA, 2022) va e-Commerce Directive (2000) raqamli xizmatlarni tartibga soladi, ular orqali parlament platformalarida ma'lumotlar himoyasi va kibertahdidlarga qarshi choralar ko'riladi. Masalan, DSA orqali onlayn platformalar (shu jumladan, e-parlament tizimlari) foydalanuvchilar ma'lumotlarini himoya qilish va moderatsiya qilish majburiyatini oladi, bu esa parlament muhokamalarida noto'g'ri ma'lumotlar tarqalishining oldini oladi. Bundan tashqari, General Data Protection Regulation (GDPR) e-parlamentda shaxsiy ma'lumotlar ishlov berishni tartibga solib, fuqarolar huquqlarini himoya qiladi. Bu huquqiy instrumentlar rivojlangan mamlakatlarda, masalan, Germaniya va Italiyada, e-parlamentni joriy etishda asosiy bo'lib xizmat qiladi.

“Raqamli O'zbekiston-2030” strategiyasi esa e-parlamentni rivojlantirishning strategik yo'nalishlarini belgilab, uning huquqiy bazasini mustahkamlaydi. Huquqiy muammolar orasida kibertahdidlar va ma'lumotlar himoyasi muhim o'rin tutadi: masalan, O'zbekistonda “Kibertahdidlarga qarshi kurash to'g'risida”gi qonun bu masalalarni hal qiladi, ammo GDPR (mumiy ma'lumotlarni himoya qilish to'g'risidagi Nizom - bu 2018-yil 25-mayda kuchga kirgan Yevropa Ittifoqining ma'lumotlarni himoya qilish bo'yicha qat'iy qonuni) kabi xalqaro standartlar bilan to'liq moslashtirish zarur. Bu standartlar orqali parlament platformalarida ma'lumotlar oqib chiqishining oldini olish mumkin.

Rivojlanayotgan mamlakatlarda huquqiy baza ko'pincha zaif, chunki infratuzilma va resurslar yetishmaydi. Masalan, ASEAN mamlakatlarida (Indoneziya, Singapur) e-parlament huquqiy asoslari “ASEAN Digital Masterplan 2025” orqali rivojlantirilmoqda, u raqamli integratsiyani ta'minlaydi. Huquqiy asoslarning

mustahkamligi e-parlamentning samaradorligiga bevosita ta'sir qiladi: rivojlangan mamlakatlarda huquqiy baza keng qamrovli bo'lsa, rivojlanayotganlarda esa xalqaro tajribadan o'rganish zarur.

Metodologik asoslar e-parlamentni tadqiq etish va joriy etishda qo'llaniladigan ilmiy usullar va yondashuvlarga asoslanadi. Bu asoslar tizimli tahlil, qiyosiy huquqiy usullar va empirik tadqiqotlarni o'z ichiga oladi, ular e-parlamentning rivojlanish bosqichlarini baholashga yordam beradi. Metodologik yondashuv "ParlTech" transformatsiya ramkasi (Parliamentary Technology Framework) kabi modellarga asoslanib, e-parlamentni bosqichma-bosqich joriy etishni taklif qiladi: birinchi bosqichda infratuzilmani baholash, ikkinchisida huquqiy moslashtirish, uchinchisida testlash va monitoring. Metodologiya huquqiy madaniyat va legitimlik nazariyalariga bog'liq, chunki e-parlament fuqarolar ishonchini oshirishga qaratilgan

O'zbekistonda metodologik asoslar "Huquqiy informatika" va "Norma ijodkorligi" fanlarida ko'rib chiqiladi, ular e-parlamentni tadqiq etishda qiyosiy va tahliliy usullarni qo'llaydi. Masalan, Oliy Majlis tadqiqot markazlarida e-parlamentning metodologik asoslari "Raqamli transformatsiya metodologiyasi" doirasida o'rganilmoqda, unda statistik tahlil va so'rovlar orqali fuqarolar ishtiroki baholanadi.

Xulosa: Elektron parlamentning ilmiy, nazariy, huquqiy va metodologik asoslari raqamli transformatsiya jarayonida parlament institutini modernizatsiya qilishning asosiy omillaridan biri sifatida muhim ahamiyatga ega. Ushbu maqolada ko'rib chiqilganidek, ilmiy asoslar axborot jamiyati, raqamli boshqaruv va kibernetika fanlariga, nazariy asoslar esa "raqamli demokratiya", deliberativ demokratiya va tarmoq jamiyati konsepsiyalariga tayanadi. Huquqiy asoslar xalqaro standartlar (IPU tavsiyalari, GDPR, DSA) va milliy qonunchilik - 1899-III-son qaror, "Raqamli O'zbekiston — 2030" strategiyasi, "Kiberxavfsizlik to'g'risida"gi Qonun va boshqalar bilan mustahkamlangan, metodologik asoslar esa tizimli tahlil, qiyosiy-huquqiy usullar va empirik tadqiqotlarga asoslanadi.

O'zbekistonda e-parlament yo'nalishida muayyan yutuqlar mavjud bo'lsa-da misol uchun "elektron hujjat aylanishi" - bu allaqachon joriy etilgan va faol ishlayotgan tizim, "virtual sessiyalar" - bu sohada ma'lum darajada joriy etilgan, "AI asosidagi tahlillar" - joriy etilmoqda, bunda kamchilik huquqiy bazaning zaifligi konsepsiya va batafsil tartib-qoidalar yo'qligi, fuqarolar ishtiroki pastligi (murojaatlarning 70 % yozma shaklda), kibertahdidlarning ko'payishi va raqamli infratuzilmaning chekka hududlarda yetishmasligi kabi muammolar hali to'liq hal etilmagan. Elektron parlament demokratiyani chuqurlashtirish vositasidir, ammo texnologik determinizm xavfini hisobga olish kerak. Ular ijtimoiy va huquqiy kontekstda qo'llanilishi lozim, aks holda, raqamli nazorat va tengsizlik kuchayishi mumkin.

Shu sababli quyidagi takliflarni beraman Elektron parlament konsepsiyasini ishlab chiqish va Oliy Majlis reglamentiga kiritish, GDPR va DSA kabi xalqaro standartlarni milliy qonunchilikka moslashtirish orqali ma'lumotlar himoyasini kuchaytirish, sun'iy intellekt integratsiyasini kengaytirish, mobil ilovalar va Telegram-botlar joriy etish orqali fuqarolar murojaatini soddalashtirish, fuqarolar raqamli savodini oshirish uchun onlayn o'quv kurslari va targ'ibot dasturlarini tashkil etish, xalqaro tajribadan foydalanib, empirik tadqiqotlarni ko'paytirish va qiyosiy tahlilni chuqurlashtirish kerak.

Xulosa qilib aytganda, O'zbekiston yetarlicha huquqiy bazaga ega, lekin nazariy-metodologik tadqiqotlar va amaliy joriy etishni kuchaytirish lozim. Hozirgi strategiyalar masalan, "E-Parlament" tizimi ijobiy, ammo ilmiy tadqiqotlar ko'proq empirik ma'lumotlarga asoslanishi, nazariy modellar xalqaro tajribadan o'rganilishi va huquqiy asoslar GDPR kabi standartlar bilan takomillashtirilishi kerak. Bu O'zbekiston parlamentini yanada shaffof va samarali qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. World e-Parliament Report 2024. Inter-Parliamentary Union, 2024.
<https://www.ipu.org/resources/publications/reports/2024-10/world-e-parliament-report-2024>
2. Council of Europe. Recommendation CM/Rec(2009)1 on e-democracy.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Raqamli O'zbekiston - 2030" strategiyasi to'g'risidagi Farmoni.
4. O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi palatalarida "Elektron parlament" tizimini joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida (1899-III-son, 15.08.2018). - Lex.uz:
<https://lex.uz/docs/-4268684>. <https://www.lex.uz/uz/docs/-4268684>
5. "Kiberxavfsizlik to'g'risida"gi Qonun (2021). - Lex.uz.
6. United Nations Department of Economic and Social Affairs (UNDESA). E-Government Survey 2024: The Future of Digital Government. - New York: UN, 2024. - Uzbekistan EGDI: 63-o'rin, 0.7999 ball (Very High EGDI guruhi). - <https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/Data-Center>.
7. IPU va ASGP. Guide to digital transformation in parliaments. - Geneva: IPU/ASGP, 2023. <https://www.ipu.org/resources/publications/reports/2024-10/world-e-parliament-report-2024>
8. To'xtayev B. O'zbekistonda "elektron parlament" tizimini rivojlantirish istiqbollari // Falsafa va huquq jurnali <https://cyberleninka.ru/article/n/o-zbekistonda-elektron-parlament-tizimini-rivojlantirish-istiqbollari>
9. O'zbekistonda "elektron parlament" tizimini rivojlantirish istiqbollari // CyberLeninka (maqola PDF). - 2023.
<https://www.theamericanjournals.com/index.php/tajpslc/article/view/3780>
10. Oliy Majlis reglamentlari va lex.uz portali materiallari.